
Nordiske Udkast

Tidsskrift for kritisk samfundsforskning – Årgang 51, nr. 2

Forskningsetik i praksis

Dorte Kousholt

Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU), Aarhus Universitet.

Kirsten Elisa Petersen

Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU), Aarhus Universitet.

Dette temanummer udspringer af vores mangeårige interesse for og arbejde med forskningsetik i det pædagogisk psykologiske felt.

Diskussioner om forskningsetik er til stadighed relevante. Men dette temanummer er særligt motiveret af vores ønske om at sætte fokus på forskningsetiske diskussioner i en tid, hvor vi ser en risiko for at samtaler om etik drukner i at finde rundt i GDPR regler og praksisser.

Forskningsetik har tidligere været i fokus i dette tidsskrift i temanummeret fra 2011. Og flere af artiklerne tager tråden op fra spørgsmål og problemstillinger, der blev rejst den gang. Artiklerne i dette temanummer handler om alt det, der ikke kan formuleres som principper og standardiserede regler, juridisk ansvar og rettigheder. Artiklerne beskæftiger sig på forskellige forskningsfelter med det svære, det uafklarede, det umedgørlige, det besværlige og ubærlige (for at låne ord fra artiklen af Kofoed). Det er etiske forhold, det er svært, ofte umuligt, at formulere sig om på forhånd, ligesom de ofte vedrører det uforudsete som opstår undervejs i forskningsprocessen. Det er etiske spørgsmål, der knytter sig til det genstandsfelt, man som forsker undersøger, og derfor bliver en del af, dvs. det handler også om, hvordan man som forsker bliver indfildret i (politiske) konflikter, der er en del af ens forskningsfelt og hvad der vurderes som (u)etisk praksis. Det er etiske spørgsmål, der knytter sig til at få adgang, skabe kontakt og tillid og muligheder for at lære af menneskers erfaringer. Og det er etiske spørgsmål, der knytter sig til at forlade et felt igen, såvel som til analyseprocesser og formidling.

Artiklerne minder os om, at etik vedrører hele forskningsprocessen og rækker langt udover det enkelte forskningsprojekt. At etik vedrører hvad forskning overhovedet

kan og skal være, og hvad vi vil med den forskning, vi bedriver. Artiklerne afsøger på den måde forskellige dimensioner, grænseflader og afkroge af, hvad forskningsetik indebærer – og forfatterne tilbyder os begreber og forståelser af etik, som noget der knytter sig til fordringer og dilemmaer, situerede vurderinger uden entydigt rigtige svar, langstrakte processer og forskerliv gennem mange år.

Jette Kofoeds artikel *Langstrakt etik. Om at forskningssvare i/gennem verden i håndfladen* afsøger hvad forskningsetik også kan indebære ved at tænke i/gennem en konkret begivenhed, der ligger mange år tilbage, men som har sat sig spor i forskerens arbejde. Begivenhedens affektive og besværlige karakter fungerer i teksten som en anledning til at undersøge dimensioner af etik, der rækker udover, hvad der er på spil in situ – etik der vedrører et langstrakt forløb og mange års involvering i, et på mange områder, etisk udfordrende felt. Artiklen afsøger begivenheden gennem læsning af Maria Tumarkin, Maria Puig de la Bellacasa, Astrid Schrader og Lauren Berlants arbejde og formulerer på den baggrund - med års forsinkelse - artiklens bud på hvad forskningsetisk ansvar også er: modtagelighed og det overhovedet at give sig af med at svare, at forskningssvare. Kofoed undersøger, hvordan begivenhedens insisteren på ikke at blive glemt giver mulighed for at pege på, hvad forskningsetik kan handle om, når man kigger tilbage og hen over tid – og tilbyder os begreber om at forskningssvare og langstrakt etik.

Artiklen af Dorte Kousholt og Pernille Juhl *Etiske fordringer og dilemmaer i forskning med børn og familier. Situeret etik i praksisforskning* handler om etiske dilemmaer som forskere kan blive stillet overfor i praksisforskning som organiseres i tæt samarbejde med deltagerne. Forfatterne diskuterer en række etiske dilemmaer, der udspringer af situationer, hvor forskeren er i tvivl og usikker på, hvad der er det rigtige at gøre i forhold til de etiske fordringer, som forskeren forsøger at navigere efter. Artiklen viser, at etiske udfordringer vedrører hele forskningsprocessen fra start til slut og diskuterer hvordan formulering af specifikke etiske fordringer kan bidrage til at reflektere og håndtere etiske dilemmaer gennem forskningsprocessen. Artiklen trækker på eksempler fra to forskningsprojekter om børn og forældres hverdagsliv for at illustrere, hvordan håndteringen af etiske dilemmaer hænger sammen med projekternes specifikke forskningsspørgsmål, kundskabsambitioner, design og samarbejdsflader i praksis.

I artiklen *Etik og børnehavebørn med autisme – Antropologisk forskning i pædagogisk arbejde* af Bjørg Kjær og Ida Danneskjold-Samsøe, udforskes pædagogisk arbejde i dagtilbud med små børn diagnosticeret med autisme. Empirisk bygger artiklen på etnografisk feltarbejde i fire daginstitutioner med såvel børn med en autismediagnose

som børn uden, dvs. (neuro)typiske børn. Artiklen præsenterer og diskuterer konkrete eksempler på, hvordan pædagogikken kan fremstå problematisk i etisk forstand, ligesom der inddrages eksempler på pædagogik som i højere grad indfrier den etiske fordring. Desuden reflekteres over de forskningsetiske valg, som er forbundet med feltarbejdet, samt det analytiske såvel som det forskningsformidlende arbejde.

Udenfor temaet, og så alligevel ikke, er Penille Rasmussens artikel *Nøgenbilleder, kønsforhandlinger og fællesskab. En kvalitativ undersøgelse af unges seksualiserede digitale billeddelingspraksisser*. For både emnet og den forskningspraksis der må tages i brug for at udforske det, er mættet med etiske udfordringer og dilemmaer, og ubetrådte (forsknings)stier, forskeren må finde vej i. Rasmussens artikel er baseret på hendes Ph.d.-forsvar i januar 2022. Formålet med afhandlingen var at undersøge ‘hvordan unges forskelligartede seksualiserede digitale billeddelingspraksisser er konstitueret og at analysere, hvordan de giver mening for unge i alderen 15-20 år’. Rasmussen undersøger, hvordan billederne produceres, spredes, bruges og diskuteres, og hvilke sociale og kønnede normer og positioneringer, der samtidig produceres og forhandles i og med de teknologiske muligheder. Rasmussen tager teoretisk afsæt i posthumanistisk og nymaterialistisk tænkning, kombineret med begreber fra post-strukturalisme, postfænomenologi og affekt teori. Rasmussens analyser peger på, hvordan unges seksualiserede digitale billeder bevæger sig i ustabile og grænseløse sociale netværk på tværs af både analoge og digitale kontekster, hvilket medvirker til at sløre distinktionen mellem de unges hverdagslige billeddelingspraksisser og mere krænkende og kriminelle praksisser.

God læselyst.